

LUCIEN SÈVE

FELSEFE VE SİYASET

**Çeviri:
Müntekim Öçmen**

**TOPLUMSAL
DÖNÜŞÜM
YAYINLARI**

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	7
Felsefe Tarihini Yazmakta İki Yol.....	9
Dış Görüş Noktası ve İç Görüş Noktası.....	12
İçte'nin ve Dışta'nın Diyalektiği.....	14
BİRİNCİ BÖLÜM	17
Bir Dış Metod Örneği: Devlet İşı Olarak Spiritüalizm.....	18
1802'de Halk Yararı ve Din.....	20
Filozofik Muhakeme ve Devlet Çıkarı.....	23
Victor Cousin'in Doktrini	25
Filozof Cavaignac.....	28
Fortoul'un Hükümet Darbesi	30
Duruy: "Felsefe Yani Spiritüalizm".....	32
J. Ferry: "Filozofik Tarafsızlık İçin Söz Vermedik	34
Zorunlu Metafizik.....	37
Ahlakçı Debre.....	39
Spiritüalizm Ruhunu Devlete Mi Sattı?.....	42
Dıştan İçe: İncelenecek Yazarlar Listesi.....	44
Tez Konuları.....	47
Fikirlerin Sosyal Ayıklanması: Hamelin Örneği.....	49
Felsefe Tarihinin Tarihi.....	52
Felsefenin Bağımsızlığı: Hayal ve Gerçek.....	54
İçsellik Hayali.....	56
Vicdan Rahatlığı.....	59
Spekülatif Altüstün Anlamı.....	62
Sezginin Temeli.....	65
Burjuva Düzeninin Tinsel Doğrulanması.....	67

İKİNCİ BÖLÜM	71
Bir İç Metod Örneği: Sanat ve Felsefe	72
Bir Temel Kurma Eğilimi	74
Güzellik ve Hakikat.....	76
“Gerçek Bilim Sanattır”	78
Tilki ve Üzüm.....	81
Metafizik Özgürlük Örneği	83
“Decartes’ı Affedemem”	85
Akla Uygunluğun Çözülüşü.....	88
“Çok Karanlık Bir Mahzenin Dibinde...”	90
Akıl Almaz Bir Ayak Direme	92
“Beni Avutan Şey Doğrudur”	94
Aristokrasi Olarak Felsefe.....	96
Filozofik Önvarsayım ve Politik Önvarsayım	98
Burjuva Spiritüalizminin Yaldızlı Öyküsünün Arkası...100	
Halkı Bilgisiz Bırakma Hizmetinde	102
İyi Niyetle Söylenen Yalan	105
Spiritüalizminin Oluşumu ve Mimari Yapısı.....	107
“Eğer Bu Doğruysa...”	109
Önemli İki Nokta.....	112

GİRİŞ

“Filozoflar mantar gibi yerden bitmezler, kendi çağlarının, kendi halklarının meyveleridir, ve bu meyvelerin en süzme, en değerli ve en az görünen öz suları filozofik düşüncelerde belirir. Filozofların beyinde felsefe sistemlerini kuran düşünce, işçilerin elleriyle de demiryollarını döşer. Beyin, her ne kadar midenin içinde değilse de, nasıl insanın dışında da değilse felsefe de dünyanın dışında değildir.”

**Karl Marx, Rheinische Zeitung 14
Temmuz 1842, No. 195 eki.**

Bu kitap Marx'ın ilk gençliğinden beri söyleye geldiği ve daha sonra tarihi materyalizm bilimsel temelinde açıklığa kavuşturduğu toplu görüş üzerinde meydana getirilmiştir. Çağdaş Fransız felsefesi, burada, anı zihnin bağımsız bir çabası gibi değil, bir bütün olarak ele alınan sosyal yaşayışa kökünden bağlı bir çaba, en teorik araştırmalarında bile belirli bir ekonomik kuruluşa, belirli bir sosyal sınıfa bağlı, bilerek ya da bilmiyerek belli bir politik durumu yansıtan zihinlerin çabası olarak ele alınmıştır. Kısaca, ana tezimiz, felsefe ile toplumun -ve daha özel olarak felsefe ile politikanın- birbirinden ayrılmazlığıdır. 1789'dan günümüze dek Fransız felsefesinin oluşumunu incelemek için izlediğimiz metodun ilkesi budur.

Bu tez, düşünce tarihçileri arasında, Marksizmle birlikte yer kazanmış bulunmakla beraber, henüz evrensel olarak kabul edil-

miş olmaktan uzaktır. Bu teze inatla karşı çıkanlar her zaman olmuştur ve böylelerine yalnız anti-marksist tarafçılığın kör ettiği dar kafalılar arasında değil, Marksizm'in göz kamaştırıcı gerçeğini yürekten kavrayamayan, ama başka yönleriyle aydın sayılan kişiler arasında da rastlanmaktadır. Bu tez kabul edilse bile çoğunlukla soğuk ve güvensiz olarak alınıyor ki bu da onun derinliğinin ve verimliliğinin iyi değerlendirilmediğini gösterir. Ayrıca bu tez için sadece doğrudur demek de yetmez: Bu tez, bize göre, felsefe tarihi üzerine çoğunlukla edinilemeyen fikri baştan sona altüst edecek niteliktedir ve Fransa'da şimdiye kadar onun ışığında meydana getirilen ve pek inandırıcı görünen şeyler bile, vaadettiklerinin yanında az kalır.

Felsefe tarihine dolambaçsız olarak uygulanan tarihi materyalizmin doğruluğu ve zenginliği üzerinde sürüp giden kavrama yetersizliği, bu çalışmamızda kullandığımız metot için, ön açıklamalar yapmamızı gerektiriyor. Elbette kitaplar ön sözlerinden daha değerlidir ve kullanılan metot iyi bir metotsa bunun en iyi kanıtı, onun yardımıyla gözle görülür elle tutulur sonuçlar elde etmek olmaz mı? Böylesi, bu sonuçların nasıl elde edileceği üzerinde sözü uzatmaktan daha iyi değil midir? Çünkü biz burada önsel (a priori) düşüncelerle okuyucunun zorla olurlarını almaya aklımızdan geçirmiyoruz. Tam tersine, okuyucunun yargılarını, bir kere kitap kapanınca metotun bizi ulaştırdığı sonuçların sağlanabilirliği üzerine vermesini bekliyoruz. Ancak böyle yan tutmayan bir yargıya varabilmek için ön yargılardan kurtulmuş olmak gerekir ve bir önsöz bir kitabın açıkladığı sonuçlara bilimsel bir değer katmasa bile, hiç değilse sık sık rastlanan zihninden sökülüp atma amacı güdebilir. Bu da sanınız ki, Descartes'çı geleneğe uygundur. Bu kitabın incelediği alan böyle bir önsözün yerinde olacağını doğrular, çünkü bu alandaki ön yargılar kolay kolay sökülüp atılamayacak kadar köklüdür.

FELSEFE TARİHİ YAZMAKTA İKİ YOL

Örnek olarak E. Bréhier'in 1950'de yazdığı "*Fransız felsefesinin değişmesi*" kitabını alalım. Konusu bizim konumuz, hiç değilse bizim konumuzun bir bölümü. Yazar daha girişten başlayarak, belit (axiom) halinde felsefe "Kendinden başkasına boyun eğmeyen, özgür ve eleştirici bir düşünümün (réflexion) ürünüdür. Yurdumuzda ne resmi bir doktrin ne de bir devlet doktrini vardır"⁽¹⁾ diyor. Ve böyle başlayarak felsefe tarihinde genellikle kullanılan metotları gözden geçiriyor:

"Felsefe tarihi yazmak için iki yol vardır. Önce incelenmekte olan dönem içinde, halkların ve insanlığın toplu hareketleri - sosyal, dini, demografik, ekonomik hareketler, kısaca insan oğlunun karışık çağımızdaki çeşitli davranışları- ele alınır ve bu hareketlerin insan ve evren üzerindeki bazı temel görüşlerle ilgili olup olmadığı araştırılır"⁽²⁾

Bu birinci yolu Bréhier kenara itiyor.

"Bir felsefe doktrini, filozofun keyfine göre, bir neden ve sonuç dizisinde yer alacak bir terim olarak meydana getirilmemiştir, felsefe doktrinine neyin açıklaması olduğu sorulmaz, nedenlerinin neler olduğu, kısaca doğru olup olmadığı sorulur. Burada felsefenin şerefine, hatta varlığına dokunan bir nokta vardır, scep-

(1) E. Bréhier, *Transformation de la philosophie française*, Flammarion, 1950, s. 6

(2) *Ibid.* (aynı eser) s. 7

ticisme (şüphencilik) bile kabul edilebilir bir tutumdur, çünkü hakikat sorununu ön plana alır, felsefeyi olaylar zincirinin bir halkası gibi görenlerse bunu bilmezler. Son yazılarından birinde Husserl bunu kuvvetle hatırlatmıştır -ki o zaman ve o ülkede bunu yapmak bir cesaretti- felsefeyi yalnız bir ülkeye, bir çağa, bir ırka bağlı sosyal bir uyarma (représentation) örneği olarak almak demek, onu hemen hemen bir propaganda teması haline getirmek, bir ayırma ilkesi (un principe d'isolement) yapmak ve öz yapısı olan evrensellik iddiasını yok etmek olur".⁽³⁾

"Şimdi çoğu kez kullanılan ideoloji kelimesi bu görüşü destekler: Kabataslak anlaşılmış Marksizm 'de, ideoloji hakim sosyal sınıfın doktrinlerini gösterir ve ekonomik durumun basit üst yapısıdır. Çokları, bu kelimeyi yararsız ve etkisiz, ya da tam tersine, taraf tutan ve tehlikeli saydıkları bir düşünceyi yansıtmak için tekrarlarlar".⁽⁴⁾

Tamamen yetersiz kabul edilen bu birinci metoda karşılık, Bréhier'ye bakılırsa,

"Felsefe tarihi yazmakta ikinci bir yol vardır, ki o da felsefeyi bir ırkın bilinç altında değil, fakat en bilinçli, en iyi düşünülmüş ve en tarafsız şekli ile almaktır. Bu yolun küçümsenmemesi gereken bir çabası var: İnsanın bütününe ilgilendiren temel problemlerin çözümünde pratik, dolaysız, kısmi tasavvurlarla uğraşan gündelik düşünceden daha öteye geçebilmek gibi bir çaba. Böyle eşyanın safrasından sıyrılmış olan zihnin, hayatın dışında kalacağı korkusuna düşmeyelim. Tam tersine spekülasyonun insanların büyük çıkarlarının hepsini bilen bir hikmet (sagesse) olduğunu düşünelim, yalnızca Fransız felsefesinin ne olduğunu gözeteelim".⁽⁵⁾

İşte tez bu. Bir tutam şantajla takdim ediliyor: felsefenin ve filozofun şerefine uygun yol yalnız bu yoldur. Bunu kabul etmezseniz kaba bir barbarsınız. Zaten düşünce ayrılığınızı açık-

(3) *İbid.* s. 7, 8

(4) *İbid.*, s. 8 not 1

(5) *İbid.*, s. 8

lamanıza da vakit bırakılmıyor: istediğiniz kadar Marksist olunuz, Tain'in, Keyserling'in, ya da Spengler'in görüşlerine ve metotlarına karşı olunuz, siz de felsefe tarihini "ırkın bilinçaltı" yoluyla aydınlatmaya çalışanlarla aynı torbadasınız. daha kötüsü: Husserl'e aşırı saygı gösterileri dolambacı ile, eğer felsefeyi politikadan ayırmıyorsanız, siz de hitlerizm ile işbirliği zannı altındasınız. Çünkü Bréhier'ye göre birinci metodun iç lojîği ve zorunlu olarak vardığı terim budur.

DIŞ GÖRÜŞ NOKTASI VE İÇ GÖRÜŞ NOKTASI

Bréhier bu metot sorunlarına, Bergson, Durkheim ve Laberthonnière'den söz ederken, daha yakından dokunuyor ve birinci metotu tutanlara *Felsefe, kamuoyu ve politika* başlığı altında, Őu iddiaları yüklüyor:

“Bir felsefenin öz doğruluğu (vérité intrinsèque) yoktur, kimi sosyal gereklere cevap verir. Sözüünü ettiğimiz doktrinlere sadece, spiritüalizm'i materyalizm'in sosyal tehlikesinden kurtarmak için harcanan bir çaba gözüyle bakılacaktır. Materyalizm'in ilkel, basitleştirici ve en az düşünceyle yetinen doktrin, halk yığınları arasına girdiği ve burjuvazinin üstünlüğünü sağlayan ve onun malı olan spiritüalist değerleri uçtan uca kemirdiği görülecektir. Burjuva yazarlarda moda olan uyuşuk Őüpheciliđin yardımıyla da yayılması kolaylaştıran materyalizm'e karşı bir savunma gerekiyordu. Bu savunma, o zamanlar değişik biçimlerde beliren yeni spiritüalizm olacaktı. Bergson'un, zihinin (l'esprit) zihin olarak tanımlanması olan sezgisi (intuition), Durkheim'in sosyal mistiği, Laberthonnière'in Őefkatin emekçi sezgisi, gibi”.⁽⁶⁾

Oysa bu uyanmalar, diyor yazar, “sözüünü ettiğimiz fikirlere ancak görünüşte benzerliği olan fikir akımlarına uygun gelebilir”. Çok çok Barrés ya da Maurras'ın doktrinleri gibi “çok dar ve tutucu bir politikada son bulan” ama “kimi bakımlardan felsefenin tam tersi olan” doktrinler için bir değer taşıyabilir. Ve Őu

(6) *İbid.* s. 48, 49

sonuca varıyor:

“Bu felsefeleri bir sınıf kavgası aracı, ya da herhangi bir kapalı sosyal grubun savunma aracı düzeyine indirmenin ne kadar zırva olduğu meydandadır”.⁽⁷⁾

Demek ki Bréhier’ye göre, felsefe tarihinde her türlü dış metottan (méthode externe) vaz geçilmelidir. Tersine, incelenen felsefenin doğrudan doğruya içine girmek ve onun sosyal illetini (cause) değil teorik nedenlerini (raison) araştırmak daha yerinde olur. Böylece yazar, kitabın sonunda, bir çok filozofu diyalektiğe sürükleyen hareketin anlamını soruyor kendi kendine ve bunun şöyle yorumlanabileceğini ileri sürüyor:

“Bu bence, bir yalnızlaşma (isolement) gibi duyulan bir ayrı düşmenin (séparation) ya da bir tür anormalliğin hem ürünü hem de düzelticisi (correctif) olarak ortaya çıkıyor. Bu düzelticiyi, Bergson’cu sezgi gibi, deneyin genişletilmesinde arayan ve buluş olduğunu sanan yüzyılın başındaki filozofları başarısız (l’être séparé)ın sınırlarını, bu dünya ile ötesayarak, (bu düzelticileri -ç.) ayrı varlık ki dünyayı sınımsız bağliyerek, ancak en yücenin (transcendant) tasdiki (affirmation) için kabul edilen bir diyalektiğin içinde arayıp bulma tercih edilmiştir”.⁽⁸⁾

Hangi ayrı düşme ve niçin ayrı düşme şimdi “bir tür anormallik” gibi görülmektedir? Yüzyılın başındaki filozofların başarısız oluşlarının nedeni nedir ve diyalektik niçin deneyin genişletilmesine üstün tutulmaktadır? Bu sorular ve öbürleri, felsefe tarihi yazmakta kullanılan birinci metodun kabalığını, pek bayağı bir tutumla ortaya çıkarıyor. Bunlar onların en az düşünce ile yetinen ilkel materyalizm’lerinin kokusunu vermektedir. Ama biz tartışmamıza Fransız felsefesinin gittikçe daha geniş çapta diyalektiğe katılımının böyle pek sudan bir açıklaması ile başlamak niyetinde değiliz. Burada bizi ilgilendiren, bütün bir literatürün tipik bir örneği olarak aldığımız Bréhier’nin kitabının bütünü içinde bir problemin, fena da olsa kuvvetle ortaya konmuş olmasıdır; bu da felsefe tarihine uygun olan metot problemidir.

(7) ve 8 *İbid.* s. 51 - s. 237, 238

İÇTE'NİN VE DIŞTA'NIN DİYALEKTİĞİ

Bréhier için açmaz (dilemme) düz ve açıktır: Ya büsbütün dıştan bir metot izlenecektir, ki bu metoda göre, felsefenin kendine özgü bir hakikati yoktur ve yalnızca kimi sosyal gereklere, ya da ırkın bilinçaltına cevap verir. Böyle bir metot felsefeyi, genişletilmiş anlamı içinde ve iç konusu (intériorité) bulunmayan bir tarih olayı olarak ele alacak ve tarihçi incelenen eseri bir ideoloji kezzabı içinde eriterek, kendinin bile anlamadığını anlatmaya kalkışmak çabasına düşecek, başarısızlığa uğrayacaktır. Ya da tam tersine tutarlı bir iç metot uygulanacaktır, ki bu metoda göre felsefe zihnin özgür bir uğraşısıdır, insanın sorunlarına, yaşamın dışına düşme korkusuna kapılmadan, spiritüel çözümler bulmak yolunda bağımsız bir araştırmadır. Böyle bir metot felsefeyi yalnızca, anlamı bütün tarihi tanımlamaları (détermination) aşan, bir düşünüm (réflexion) olarak ele alacaktır. Ve bu durumda tarihçi "felsefenin şerefini ve hatta varlığını" da göz önünde tutarak, konusunu anlayabilecektir, çünkü artık onu açıklamaktan vaz geçecektir. Kısacası ya başarısız olan dıştan açıklama denemesi ya da içten anlama için sürekli bir çaba. Biz bu iki metottan ille de birini seçmek istemiyoruz. Şunun için ki, bunların her ikisi de bize aynı derecede eksik ve soyut görünmektedir. Bréhier'nin iç metot ile dış metot arasına sokuşturduğu açmazı kabul etmiyoruz. Tersine şunu söylüyoruz: Gerçek dış metot, içten kavrama (compréhension interne) çabasını kenara atmadığı gibi, üstelik bilimsel bir espri ile daha derine ine-